

ऋणनिर्देश

शिवाजी विद्यापीठाच्या एम्.फिल्. पदवीसाठी विषयनिश्चितीची चर्चा गुरुवर्य ठाकूर सरांशी करतानाच त्यांच्याकडून अचानक व अनपेक्षितपणे कवी ग्रेस यांचा विषय निघाला. कवी ग्रेस यांच्या कवितांचा अभ्यास करणे हे एक आव्हानच होते. ते पेलणे आणि पूर्ण करणे यासाठी लागणारी माझ्या मनाची तयारी आणि विचारांची दिशा निश्चित करण्याचे काम डॉ. रवींद्र ठाकूर सरांनी केले. श्री ठाकूर सरांनी मार्गदर्शक म्हणून मला जे मार्गदर्शन केले आहे ते माझ्या लेखी खूप उच्च दर्जाचे आहे. सरांनी वेळोवेळी चर्चा करताना मला बारीक तपशीलही समजावून दिले. प्रबंध अधिकाधिक अर्थपूर्ण व नेमका होण्यासाठी त्यांनी महत्त्वाच्या सूचना केल्या. त्या मला या अभ्यासात उपयुक्त ठरल्याच पण त्या मला पुढील अभ्यासात आणि आयुष्यात मोलाच्या ठरणाऱ्या आहेत. डॉ. ठाकूर सरांची मी शतशः ऋणी आहे.

ग्रेस यांच्या कविता मी अभ्यासासाठी निवडल्या नंतर मात्र त्या विषयाचा माझ्यावर ताण आला. हा ताण प्रथमतः सैल केला तो रास्ते सरांनी ! त्यांनी या प्रबंधासाठी मदत केली नसती तर माझी शोधप्रबंधिका कधीच पूर्ण झाली नसती. रास्तेसर म्हणजे संदर्भग्रंथाची चालती-बोलती 'Information Technology' आहे. कोणताही संदर्भ विचारला, की तो शोधण्यासाठी चाललेली त्यांच्या पावलांची लगबग इतकी मधुर असते की, अभ्यास आणि संशोधन करण्याचा अधिक उत्साह येतो. रास्तेसरांबद्दल मनात आदर आणि कृतज्ञता जपून त्यांच्या ऋणातच राहणे माझ्यासाठी आनंददायी आहे.

प्रबंध-लेखनासाठी अरुण पाटील यांनी जो तगादा लावला तो मला प्रबंध पूर्ण करण्यासाठी साह्यभूत ठरला. अरुण पाटील सरांनी माझ्या संशोधनासाठी अपरिमित श्रम घेतले आहेत. त्यांचे ऋण मी कसे फेडू ? माझ्या प्रबंधलेखनाविषयी त्यांना वाटणारी तळमळ मी शब्दात वर्णन करू शकत नाही.

हा प्रबंध पूर्ण करण्यास मला माझी कन्या डॉ. कु. कुंती हिने केलेली मदत अविस्मरणीय आहे. तिने मला माझ्या कौटुंबिककामातून सुटका दिली आणि प्रबंध लेखनास वेळ उपलब्ध करून दिला. तिचे सहकार्य कौतुकास्पद आहे.

माझे पती श्री राजाराम यांनी प्रबंध लेखनासाठी केलेल्या सहकार्यातून त्यांच्या मोठ्या मनाचेच दर्शन घडते. श्री. जयवंत देशमुख, माझी कन्या कु. प्राजक्ता, श्री. मुकुंद पुजारी सर, चि. अनिकेत या सर्वांची आपुलकी मला प्रबंधलेखनास उभारी देणारी

ठरली.

ग्रेस यांच्या कवितांचा आणि वाङ्मयीन दृष्टीचा मागोवा घेण्यासाठी मला कमल देसाई यांनी जी मदत केली आणि उत्तम मार्गदर्शन केले त्याबद्दल मी त्यांची शतशः ऋणी आहे. त्यांचा प्रेमळ सहवासही आनंददायी आणि संस्मरणीय असाच आहे.

प्रबंधिकेच्या लेखनकाळात कवी ग्रेस यांनी मला दोनवेळा फोन करून माझ्या संशोधनाची आस्थेने विचारपूस केली त्यामुळे मला अधिक प्रोत्साहन मिळाले.

या प्रबंधिकेचे संगणकीय मुद्रण श्री.मिलिंद भोसले यांनी मनापासून व उत्तमप्रतीचे केले आहे त्याबद्दल त्यांचेही आभार मानणे माझे कर्तव्यच ठरते.

माधवी देसाई

अर्पण पत्रिका

आई, तू मला आईची उणीव कधीच जाणवू दिली नाहीस.

सर्वांना भोळा-भाबडा जीव लावलास.

नावाप्रमाणेच तू अनसूया होतीस.

आई, तुलाच सादर अर्पण

अनुक्रमणिका

प्रकरण	प्रकरणाचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
प्रकरण १ ले	- विषयप्रवेश	१ ते १३
प्रकरण २ रे	- कवी ग्रेस यांचा स्थूल जीवनपरिचय आणि कवी म्हणून झालेली त्यांची जडणघडण	१४ ते २५
प्रकरण ३ रे	- 'संध्याकाळच्या कविता' आणि 'चंद्रमाधवीचे प्रदेश' या काव्यसंग्रहांचा परिचय आणि त्यांचे स्वरूप	२६ ते ६१
प्रकरण ४ थे	- आधुनिक कवितेतील 'दुर्बोधतेचा' मराठी कवितेत झालेला प्रवेश आणि त्याची कारणे	६२ ते ९६
प्रकरण ५ वे	- ग्रेस यांच्या कवितेची भाषा आणि ग्रेस यांच्या कवितेतील प्रतिमासृष्टी	९७ ते २०१
प्रकरण ६ वे	- समारोप	२०२ ते २१७
	उपसंहार व निष्कर्ष	२१८ ते २२५
	संदर्भग्रंथ सूची	२२६ ते २३१